

Enquête naar toeslagverlening pensioenen

De Nederlandsche Bank voert aan het begin van elk jaar - in opdracht van het Centraal Planbureau – een enquête uit onder de 25 grootste pensioenfondsen naar de mate van toeslagverlening en de hoogte van pensioenpremies in het nieuwe jaar. De verkregen informatie speelt een belangrijke rol in het Centraal Economisch Plan (CEP) en macro-economische analyses van onder meer loonkosten, belastinginkomsten en de koopkrachtontwikkeling

Toeslagverlening in het middelloonsysteem

In het verleden was de hoogte van de pensioenuitkering in veel pensioenregelingen gekoppeld aan het laatstverdiende loon: het eindloon. Tegenwoordig is het meest voorkomende pensioensysteem echter het middelloonsysteem. In dit systeem heeft het pensioenfonds de toezegging gedaan een pensioen uit te keren dat is gekoppeld aan het loon dat een deelnemer gedurende de loopbaan verdient. In de praktijk bouwt een deelnemer elk jaar een deel van zijn pensioen op ter waarde van de *pensioengrondslag* vermenigvuldigd met het *opbouwpercentage*. Het jaarlijks verlenen van een toeslag door een pensioenfonds gedurende de opbouwfase is van groot belang voor het in stand houden van de reële waarde van al deze bedragen. Bij een jaarlijkse toeslag gelijk aan een algemene loonstijging van 3 procent en een opbouwperiode van 40 jaar, resulteert op 65-jarige leeftijd een pensioen dat voor eenderde uit toeslagen bestaatⁱ. Ook ná pensionering kan het pensioen achterblijven bij een waarde- of welvaartsvast pensioen als er géén toeslag wordt verleendⁱⁱ.

Toeslagverlening is voor meer dan 90 procent van de deelnemers en pensioengerechtigden *voorwaardelijk*. Daarmee wordt bedoeld dat het pensioenfonds weliswaar de ambitie heeft om toeslag te verlenen, maar dat de pensioenregeling geen *onvoorwaardelijke* toezegging dienaangaande bevat. Het aantal regelingen dat zo'n toezegging wel kent is zeer beperkt. De meeste fondsen bezien van jaar tot jaar óf en zo ja hoeveel toeslag verleend kan worden. Hierbij speelt de *financiële positie* van het fonds een centrale rol.

ⁱZie 'Inhaalindexatie van pensioenrechten in 2008' De Nederlandsche Bank, Statistisch Bulletin maart 2008.

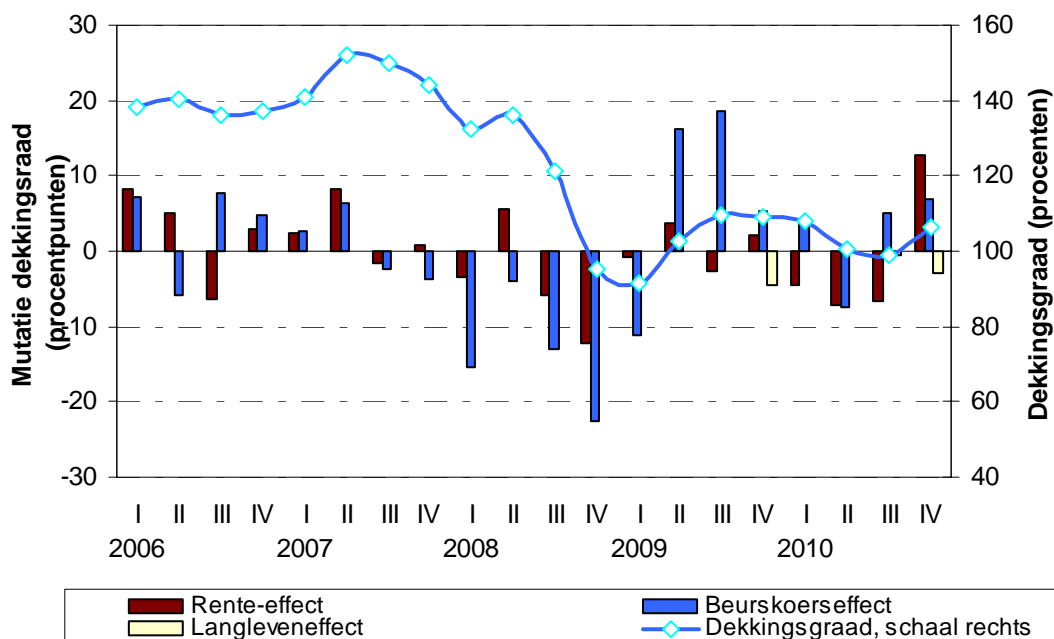
ⁱⁱ Waardevast: verhoging van de nominale waarde met de prijsstijging (inflatie) in een bepaalde periode.
Welvaartsvast: verhoging van de nominale waarde met de lonen in een bepaalde periode.

Financiële positie pensioenfondsen sinds de kredietcrisis

De belangrijkste graadmeter voor de financiële positie van pensioenfondsen is de *nominale dekkingsgraad*: de verhouding tussen de beschikbare middelen en de (toekomstige) nominale verplichtingen. Na de internetbubbel in 2001 zijn de pensioenpremies verhoogd en profiteerden de fondsen van het herstel van de aandelenkoersen. Hierdoor bereikte de gemiddelde dekkingsgraad in de zomer van 2007 een hoogtepunt van 152 procent (grafiek 1).

Grafiek 1 Ontwikkeling nominale dekkingsgraad

Uitgesplitst naar rente-effect, beurskoerseffect en langleveneffect

Tijdens de kredietcrisis is de financiële positie van pensioenfondsen verslechterd. Vooral in 2008 zijn de dekkingsgraden scherp gedaald: van 144 naar 95 procent. Gedurende dat jaar leden de pensioenfondsen grote verliezen op hun beleggingen. Tegelijkertijd namen de verplichtingen toe doordat de lange rente daalde van 5,0 naar 4,0 procentⁱⁱⁱ (zie onderstaand kader). Tezamen leidden deze ontwikkelingen tot een zwakkere vermogenspositie. In 2009 herstelde de gemiddelde dekkingsgraad dankzij gunstige beleggingsresultaten tot 109 procent. Ondanks wederom gunstige beleggingsresultaten in 2010 is - door de *gedaalde rente* en *de verwerking van hogere levensverwachtingen van Nederlanders in nieuwe sterftetafels* - het afgelopen jaar de dekkingsgraad van pensioenfondsen weer gezakt naar 107 procent.

ⁱⁱⁱ 15-jaarsrente nominale rentermijnstructuur waartegen pensioenfondsen verplichtingen verdisconteren. DNB-statistiek site <http://www.statistics.dnb.nl> Financiële markten ◀ Rentes ◀ Tabel 1.3

Begin 2010 bedroeg de rente 4,1 procent. Door de Europese perifere schuldencrisis en de vrees voor een double dip-scenario nam de vraag van beleggers naar relatief hoogwaardig schuldpapier toe. Daardoor steeg de prijs van dit papier en daalde de effectieve rente. In augustus bereikte de rente een historisch dieptepunt van 2,7 procent en zakte de dekkingsgraad kortstondig naar 95 procent. Door betere economische vooruitzichten - mede dankzij goede bedrijfsresultaten – is sindsdien de rente weer gaan stijgen tot 3,8 procent eind december. In het laatste kwartaal van 2010 heeft het *rente-effect* 12 procentpunt bijgedragen aan de toename van de dekkingsgraad in dat kwartaal.

De stijgende *levensverwachting* van Nederlanders is - hoewel positief nieuws - voor pensioenfondsen een tegenvaller, omdat zij daardoor meer geld moeten reserveren. De stijging van de levensverwachting was groter dan eerder werd geraamd (model 2010 t.o.v. model 2005; zie tabel 1). Volgens het Actuarieel Genootschap is de levensverwachting van in het jaar 2050 65-jarige mannen en vrouwen met respectievelijk 2,4 en 2,5 jaar toegenomen.

Tabel 1 Levensverwachting Nederlandse mannen en vrouwen in 2050, in jaren

Resterende levensverwachting op de leeftijd genoemd in de eerste kolom

Leeftijd	Mannen			Vrouwen		
	2005	2010	<i>verschil</i>	2005	2010	<i>verschil</i>
0	82,5	85,5	3,0	84,3	87,3	3,0
25	57,8	60,7	2,9	59,5	62,5	3,0
50	33,6	36,1	2,5	35,2	37,9	2,7
65	19,6	22,0	2,4	21,3	23,8	2,5
80	7,8	9,2	1,4	9,3	10,9	1,6

Bron: [Actuarieel Genootschap](#), 2010

Het effect van een rentedaling op de dekkingsgraad

Het effect van een dalende rente op de dekkingsgraad kan als volgt in beeld worden gebracht. Neem een standaard pensioenfonds met een dekkingsgraad van 130% en een beleggingsportefeuille bestaande uit 50% aandelen en 50% vastrentende waarden. De verplichtingen bedragen 100. De gemiddelde looptijd van de vastrentende waarden wordt gesteld op 5 en die van de verplichtingen op 15 jaar. Stel dat de rente voor alle looptijden 4% bedraagt en deze vervolgens daalt naar 3%. De waarde van de aandelen blijft gelijk op 65 (er wordt geen correlatie tussen aandelen en rente verondersteld). Als gevolg van de rentedaling stijgt de waarde van de vastrentende waarden en bedraagt daarna $65 * (1.04 / 1.03)^5 \approx 68$. Door de rentedaling is de waarde van de bezittingen toegenomen naar 133 (65 aandelen en 68 vastrentende waarden). De waarde van de verplichtingen verandert ook en bedraagt na de rentedaling $100 * (1.04 / 1.03)^{15} \approx 116$.

Na de rentedaling komt de dekkingsgraad uit op: $\frac{65 + 68}{116} * 100\% \approx 115\%$.

Toeslagverlening pensioenrechten en ontwikkeling pensioenpremie

Toeslagverlening pensioenrechten

Uit de hierboven genoemde enquête blijkt dat opgebouwde pensioenaanspraken van deelnemers en – uitkeringen van pensioengerechtigden in 2011 *gemiddeld* niet worden verhoogd. In 2010 werden de pensioenrechten nog met 0,4 procent verhoogd. Daarmee blijft in 2011 de toeslagverlening net als in 2010 achter bij de *toeslagambitie*. Deze bedraagt dit jaar 1,1 procent voor deelnemers en 1,2 procent voor pensioengerechtigden. In 2010 bedroeg de ambitie nog 2,3 procent voor deelnemers en 1,7 pensioengerechtigden. De lagere percentages voor 2011 weerspiegelen dat de loon- en prijsstijging in Nederland in de afgelopen jaren is afgezwakt. Meestal wordt met een vertraging van een jaar toeslag verleend, het niveau van de toeslag in 2011 is dus gebaseerd op de *CAO-loonstijging* en *prijzontwikkeling* van 2010. Als maatstaf voor de prijsontwikkeling wordt doorgaans de van het CBS afkomstige consumentenprijsindex gebruikt of een afgeleide daarvan (exclusief kostprijsverhogende belastingen van de overheid). Géén bedrijfstakpensioenfondsen uit de enquête verhoogt de pensioenrechten. Bij de ondernemingspensioenfondsen is het beeld wat gemengder. Sommige verlenen toeslag, andere echter niet vanwege de financiële positie van het fonds. Bij degene die toeslag verlenen is de toeslag uiteraard lager dan in voorgaande jaren vanwege de lagere loon- en prijsstijging.

Van 2003 tot en met 2007 is de waarde van gespaarde pensioenen en uitkeringen achter gebleven bij de toeslagambitie. In 2008 verleenden veel pensioenfondsen inhaaltoeslagen om zo eerder opgelopen achterstanden in te halen. In de jaren daarna is tijdens de kredietcrisis de achterstand weer opgelopen. Op individueel niveau bestaan overigens wel verschillen tussen de pensioenfondsen, afhankelijk van de kwaliteit van de pensioenregeling en de financiële positie van het fonds.

Tabel 2 Toeslagverlening deelnemers en pensioengerechtigden

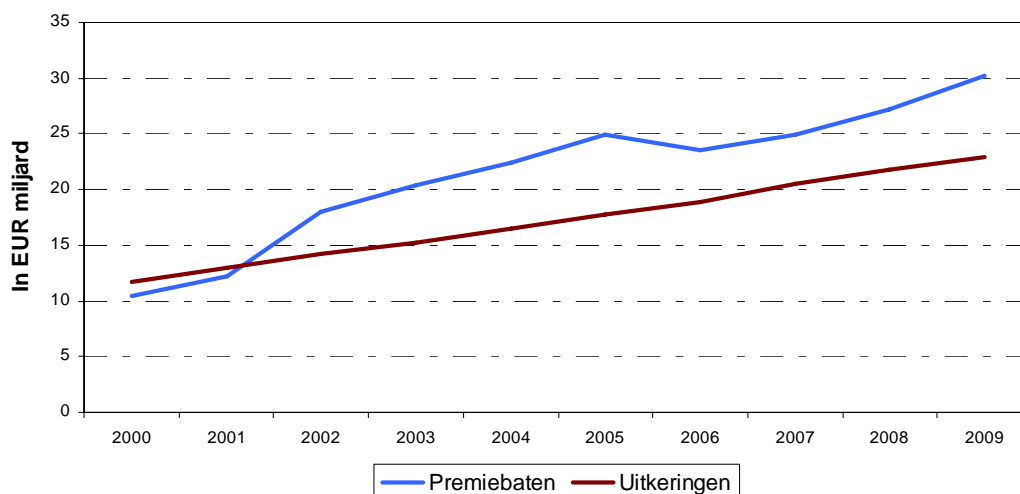
	Aantal		Feitelijke toeslag		Toeslagambitie	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Deelnemers	3.704.049	3.721.110	0,4	0,0	2,3	1,1
Pensioengerechtigden	1.871.769	1.923.248	0,4	0,0	1,7	1,2

Ontwikkeling pensioenpremie

De pensioenpremies zijn de laatste tien jaren sterk toegenomen (zie grafiek 2). Tot en met 2001 ontvingen pensioenfondsen minder premies dan zij aan uitkeringen betaalden. Maar daarna was de stijging van de premies aanzienlijk. In vier jaar tijd verdubbelden de premies die werkgevers en werknemers aan de pensioenfondsen betaalden van EUR 12 miljard in 2001 naar EUR 25 miljard in 2005^{iv}. De uitkeringen zijn de afgelopen tien jaar gestaag toegenomen, in lijn met het aantal pensioengerechtigden en het opgebouwde pensioen per deelnemer.

^{iv} DNB-statistiek site <http://www.statistics.dnb.nl> Financiële instellingen ◀ ◻ Pensioenfondsen ◀ ◻ [Tabel 8.4](#)

Grafiek 2 Premiebaten en uitkeringen

In de eindresultaten van de enquête wordt de pensioenpremie niet in euro's maar als *percentage van het salaris* weergegeven. Dit heeft als voordeel dat het effect op de loonkosten inzichtelijk wordt en de verschillende regelingen van pensioenfondsen onderling vergelijkbaar zijn. In 2011 stijgt het premiepercentage verder van 16,3 naar 16,9 procent van de salarissom (tabel 3). Het aandeel van de werkgevers in de premie (meestal ruwweg tweederde van het totaal) neemt met 0,5 procentpunt toe tot 10,9 procent, dat van werknemers stijgt met 0,2 procentpunt tot 6,0 procent. Bij de bedrijfstakpensioenfondsen wordt de premiestijging gedeeld door werkgevers en werknemers. Ondermeer in de overheids-, bouw-, en zorgsector stijgt de premie. Ook voor ondernemingspensioenfondsen geldt dat de pensioenpremie stijgt. De premie voor werknemers bij ondernemingspensioenfondsen stijgt *relatief* hard. Verschillende ondernemingen namen afscheid van het premievrije pensioen waardoor de premie voor (nieuwe) werknemers stijgt. Sommige pensioenfondsen met een eindloon-regeling stapten over op een middelloonregeling. Ook kwam verlaging van het opbouwpercentage voor deelnemers voor. In de premiepercentages zijn de bedragen die sponsoren storten om de financiële positie van het pensioenfonds te ondersteunen niet verwerkt: eenmalige stortingen laten zich niet uitdrukken in een percentage van het salaris. In 2009 vonden relatief veel stortingen plaats, het afgelopen jaar is het aantal en de omvang van de stortingen echter afgenomen.

Tabel 3 Pensioenpremie als percentage van de salarissom

	Deelnemers		Werkgever		Werknemer		Totaal	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Bedrijfstakpensioenfondsen	3.646.641	3.659.737	9,4	9,7	6,1	6,3	15,5	16,0
Ondernemingspensioenfondsen	212.527	208.900	21,5	23,0	2,8	3,2	24,4	26,2
Totaal	3.859.168	3.868.637	10,4	10,9	5,8	6,0	16,3	16,9

In het oog springt het verschil in premieniveau als percentage van de salarissom tussen ondernemingspensioenfondsen (26,2 procent) en bedrijfstakpensioenfondsen (16,0 procent). Hierbij is van belang dat de premie wordt uitgedrukt als percentage van het salaris en niet als percentage van de pensioengrondslag (salaris verminderd met franchise). Voor een deelnemer met een hoog inkomen wordt over een groter deel van het salaris premie afgedragen dan voor een deelnemer met een laag inkomen. Het effect hiervan is dat de premie uitgedrukt in percentage van het salaris hoger is voor de deelnemer met een hoger inkomen, ook al is de premie uitgedrukt in percentage van de pensioengrondslag gelijk^v. Het salarisniveau van deelnemers aan ondernemingspensioenfondsen ligt over het algemeen hoger dan dat van deelnemers aan bedrijfstakpensioenfondsen. De premie uitgedrukt in percentage van het salaris is daarom bij ondernemingspensioenfondsen hoger.

Daarnaast bestaan er *verschillen* tussen de pensioenregelingen van ondernemings- en bedrijfstakpensioenfondsen. Zo komen regelingen met een onvoorwaardelijke toeslagverlening bij ondernemingspensioenfondsen vaker voor dan bij bedrijfstakpensioenfondsen^{vi}. Onvoorwaardelijke toezeggingen moeten volledig via de premie worden gefinancierd, voorwaardelijke toezeggingen worden veelal gefinancierd uit een combinatie van premie en overrendementen. Ook in andere aspecten kunnen de regelingen van elkaar verschillen. Zo is een partnerpensioen op risicobasis minder duur dan een partnerpensioen op opbouwbasis waarbij de deelnemer aanspraken opbouwt die ook na actief deelnemerschap behouden blijven. Ook in andere aspecten kunnen regelingen van elkaar verschillen. Zo kennen sommige ondernemingspensioenfondsen nog eindloonregelingen en is het opbouwpercentage van middelloonregelingen gemiddeld hoger.

Conclusie

De financiële positie van pensioenfondsen kende het afgelopen jaar een grillig patroon. Eind augustus zakte de gemiddelde dekkingsgraad kortstondig naar 95 procent. Per saldo resteerde op jaarbasis een daling van 109 naar 107 procent. Pensioenrechten worden in 2011 dan ook niet verhoogd. Daarmee blijft de toeslagverlening achter bij de ambitie. Deze bedraagt circa één procent, in lijn met de verminderde loon- en prijsstijging in Nederland in de afgelopen jaren. Sinds de kredietcrisis is de waarde van pensioenaanspraken- en uitkeringen achter gebleven bij de toeslagambitie.

Tot slot wijst de enquête uit dat het premiepercentage in 2011 verder stijgt van 16,3 naar 16,9 procent van de salarissom. Het aandeel van de werkgevers in de premie neemt met 0,5 procentpunt toe tot 10,9 procent, dat van werknemers stijgt met 0,2 procentpunt tot 6,0 procent.

^v Veronderstel een pensioenregeling met een premiepercentage van 24% van de pensioengrondslag en een franchise van EUR 12.000. Voor een werknemer met een salaris van EUR 24.000 is de premie als percentage van het salaris 12%, voor een werknemer met een salaris van EUR 48.000 18%.

^{vi} DNB-statistiek site <http://www.statistics.dnb.nl> Financiële instellingen ◀ ◀ Pensioenfondsen ◀ ◀ [Tabel 8.15](#)